

डोल्पा जिल्ला तत्कालीन नेपालको मध्यपश्चिममाञ्चल विकास क्षेत्र अन्तर्गत पर्ने र नेपाल अधिराज्यको संविधान २०७२ अनुसार सिमाडकन सहित राज्य पुनर्संरचनाको संघारमा रहि प्रदेश नं ६ मा पर्ने कर्णाली अञ्चलका अवस्थित नेपालको सबैभन्दा ठूलो जिल्ला हो । नेपालको हिमाली क्षेत्रमा अवस्थित डोल्पा जिल्ला २८०२४”-२९०४३”उत्तरी अक्षांश र ८२०२४”-८३०३८” पूर्वी देशान्तर सम्म फैलिएको छ । यस जिल्लाको अवस्थिति यसको कुल क्षेत्रफल ७,८८९क जवर्ग कि.मी रहेको छ जुन नेपाल अधिराज्यको कुल क्षेत्रफलको ५.३८ प्रतिशत हुन आउछ। उच्च हिमश्रृंखला, ल्हाँ, लेक र खोच वेशीहरुमा छरिएर रहेको वस्ती एवं ठूलो भौगोलिक क्षेत्र रहेको यो जिल्लामा भौतिक पूर्वाधार निर्माण र त्यसको दिगो संचालन निकै खर्चिलो हुने गरेको छ । यस जिल्लाको सिमाना पूर्वमा मुस्ताङ्ग जिल्ला र चिनको स्वशासित क्षेत्र तिब्बत, पश्चिममा जुम्ला र मुगु, दक्षिणमा जाजरकोट, रुकुम, म्याग्दी र मुस्ताङ्ग जिल्ला र उत्तरमा चिनको स्वशासित क्षेत्र तिब्बत पर्दछ । यस जिल्लामा पहिलाको प्रशासनिक विभाजन अनुसार जम्मा २३ वटा गा.वि.स.हरु रहेका थिए । हाल नेपालको संघिय संरचना बमोजिम यस डोल्पा जिल्लामा जम्मा ८ वटा स्थानीय तहमा विभाजित भएको छ । जसमध्ये २ वटा नगरपालीका तथा ६ वटा गाउँलीका रहेका छन् २ वटा नगरपालीका मध्येको एक नगरपालीका हो त्रिपुरासुन्दरी नगरपालीका । जनगणना २०६८ को तथ्याडक अनुसार डोल्पा जिल्लाको कुल जनसङ्ख्या ३६, ७०० रहेको छ । जम्मा ७४६६ घरधुरी भएको यस जिल्लामा प्राय हिन्दु धर्मावलम्बीहरुको बर्चश्व रहेको छ ।

साविकका त्रिपुराकोट, पाहाडा, लिक्ु, ल्हाँ र सुँ गा.वि.स.हरुको संयोजनमा हाल त्रिपुरासुन्दरी नगरपालीकाको निर्माण भएको छ । ३९३.४५ वर्ग कि.मी क्षेत्रफलमा फैलिएको यस नगरपालीको कुल जनसंख्या ११,६९२ मध्ये ५६७७ पुरुष र ६११५ महिला रहेको छ । यो नगरपालीका जिल्लाको धेरै जनसङ्ख्या भएको एक सुन्दर र धार्मिक, सांस्कृतिक र पर्यटकिय हिसाबमा भावी दिनमा राम्रो भविष्य बोकेको नगरपालीकाको रूपमा लिन सकिन्छ । समुद्र सतह देखि २००० मिटरदेखि ५००० मिटरसम्मको उचाइमा रहेको यस त्रिपुरासुन्दरी नगरपालीकाको उत्तरमा फोक्सुण्डो गाउँपालीका, दक्षिणमा रुकुम जिल्लाको सिमाना, पश्चिममा मुङ्केचुला तथा जगदुला गाउँपालीकाको सिमाना पर्दछ भने पूर्वमा डोल्पाको अर्को ठूलीभेरी नगरपालीकाको सिमानासँग जोडिएको छ । यस नगरपालीकामा जम्मा ११ वटा वडाहरु रहेका छन् ।

यस नगरपालीकाको भू बनौट बलौटे माटो , भिरालो जमिन र उत्तरमा अग्ला अग्ला हिमालहरुको लहरले घरिएको छ । साविकको पाहाडा, लिक्ु तथा सुँ गा.वि.स.मा पर्ने भू भाग केही खेती योग्य माटोले भरिएको छ भने ल्हाँ तथा त्रिपुराकोटको अधिकांस भू भाग बलौटे तथा कडकर मिसिएको कारण नदी बेंसी बाहेक अन्य भागमा खेती गर्नका लागि कडा भन्दा कडा परिश्रम खर्चनु पर्ने खालको छ । यस नगरपालीको फुल्चिङ, ल्हाँ, पालङ्ग, त्रिपुराकोट बगर, रल्ली, गल्ली, भुतिङ्ग्रा बस्तिको केही भागमा मात्र धान खेती गरिन्छ भने अन्य स्थानमा अन्य अन्न बालीको मात्र खेती भएको पाइन्छ । यस नगरपालीकामा छलगाड, तामेगाड, हिराघट्ट नदी, ठूली भेरी, गल्ली गाड करव गाड, फुल्चिङ खोला, पालङ्ग खोला लगायतका थुप्रै सदावहार नदी तथा खोलाहरु भएता पनि भौगोलिक विकटता तथा आवश्यक आर्थिक श्रोत अभावका कारण सबै स्थानमा न्यूनतम सिचाइ व्यवस्था समेत हुन सकेको छैन । यस नगरपालीमा विशेष गरि मकै, कोदो, फापर, उवा, चिनो, कागुनो, सिमी, जौ, धान र आलु खेती गरिन्छ । यस नगरपालीकाको अधिकांस खेतीयोग्य जमिनामा हिउँदे र बर्षे बाली लगाउन सकिन्छ । फलफुलमा यस नगरपालीमा स्याउ, ओखर, नास्पती, आरु, प्रशस्त मात्रामा फल्ने स्थानहरु रहेका छन् ।

यस नगरपालीकामा पशु पालनको पनि राम्रो अवस्था देख्न पाइन्छ । यहाँ गाई, भैंसी, बाखा, भेडा, घोडा, खच्चर लगायतका पशु चौपाएहरुको संख्या प्रशस्तै देख्न सकिन्छ । यस नगरपालीकाको प्राय भूभाग सुख्खा रहेको पाइन्छ । लिक्ु, सुँ तथा ल्हाँको केही भागमा मात्र सल्ला जातको केही वन जंगल भएको भएता पनि दिनानुदिन फँडानीका कारण सुख्खा हुँदै गइरहेको पाइन्छ ।

प्राकृतिक वरदान स्वरुप पाइने विभिन्न खालका औषधिजन्य तथा पोषणका हिसाबमा विश्व चर्चित जडीबुटीका दृष्टिमा पनि यस नगरपालीका निकै धनी छ । यस नगरपालीकाको साबिकको पाहाडा गा.वि.सको उत्तरी हिमाली भू भाग, त्रिपुराकोट गा.वि.स.को उत्तरी भू भागमा यासांगुम्ब, जटामसी, पाँच औले, चिराइतो जस्ता जडीबुटीहरु पाइन्छ । यहाँको मानिसहरुको जिविकोपार्जनको श्रोतका रुपमा यी जडीबुटीहरुको ठूलो महत्व रहेको पाइन्छ ।